

ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ

A1.

1.Λ

2.Σ

3.Σ

4.Λ

5.Λ

B1. Ο Αριστοτέλης στην προσπάθεια του να καταδείξει τη σχέση μεταξύ ηθικής αρετής και ηθικής πράξης και να αποδείξει ότι για να υπάρξει ηθική αρετή πρέπει να προηγηθεί η επανάληψη, ο εθισμός, χρησιμοποιεί αρκετές εκφραστικές επιλογές. Με το πολυσύνδετο «καὶ γίνεται καὶ φθείρεται» προσπαθεί εμφαντικά να τονίσει πως με τον εθισμό και όχι με άλλο τρόπο θα προσπαθήσουν να κάνουν οι νομοθέτες τους πολίτες καλούς. Βασικός στόχος και επιδίωξη του νομοθέτη είναι να καταστήσει τους πολίτες ικανούς να αποκτήσουν την ηθική αρετή μέσω του εθισμού σε ανάλογες πράξεις και συμπεριφορές («οἱ γὰρ νομοθεταὶ τοὺς πολίτας ἐθίζοντες ποιῶσιν ἀγαθοῦς, ...»). Στο επιχείρημα αυτό εντοπίζεται και η γενικότερη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι το άτομο δεν λειτουργεί αποκλειστικά και μόνο για χάρη του εαυτού του, αλλά και για χάρη του κοινού καλού. Έτσι και οι νομοθέτες λειτουργούν με βάση τον γνώμονα αυτό. Στην ουσία το επιχείρημα αυτό έχει ως εξής: αν οι ηθικές αρετές ήταν έμφυτες, όλες οι ενέργειες των νομοθετών να κάνουν τους πολίτες καλούς θα ήταν μάταιες, αφού όλοι θα γεννιόντουσαν με ή χωρίς αυτές και οποιαδήποτε προσπάθεια δεν θα μπορούσε να μεταβάλει αυτά τα χαρακτηριστικά. Έτσι αποδεικνύεται αφενός ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως και αφετέρου ότι αυτές δεν αποκτώνται αλλιώς παρά μόνο με τη διαρκή άσκηση και την επανάληψη ηθικών πράξεων. Ωστόσο, ο Αριστοτέλης επισημαίνει ότι κάποιοι νομοθέτες πετυχαίνουν τον στόχο τους («εὖ ποιῶσιν»), ενώ κάποιοι άλλοι αποτυγχάνουν («ἀμαρτάνουσιν») να ασκήσουν σωστά τους πολίτες. Γι' αυτό, άλλωστε, και τα πολιτεύματα διακρίνονται σε καλά (εὖ) και λιγότερο καλά («μη εὖ»). Με την συσσώρευση των αντιθέσεων «γίνεται» και «φθείρεται», τα επιρρήματα «εὖ» και «κακῶς» καθιστά σαφές πως η «γένεσις» και η «φθορά» κάθε αρετής έχουν την ίδια αρχή και γίνονται με τα ίδια μέσα. Κύρια σημασία έχει η άσκηση και ο εθισμός. Οι αρετές αναπτύσσονται και καλλιεργούνται εφόσον υπάρχουν οι προϋποθέσεις, δηλαδή εφόσον οι νέοι έχουν ασκηθεί στα ηθικά έργα από τη μικρή ηλικία.

Συνεχίζοντας με τη χρήση αναλογικής απόδειξης ο Αριστοτέλης επαναλαμβάνει τα παραδείγματα με τους κιθαριστές και τους οικοδόμους γενικεύοντας («οἱ λοιποὶ πάντες»), τα οποία έχουν αξιολογική ανακατάταξη, αφού τώρα προηγούνται οι κιθαριστές και έπονται οι οικοδόμοι και ποιοτική διαφοροποίηση που δηλώνεται με την προσθήκη «ἀγαθοί-κακοί» και των αντίστοιχων επιρρημάτων «εὖ-κακῶς». Τα επιρρήματα αναφέρονται στον τρόπο που

ενεργούν ο κιθαριστής και ο οικοδόμος αντιστοίχως, ενώ τα επίθετα στο καλό ή το κακό αποτέλεσμα της ενέργειάς τους. Η προσθήκη των νέων στοιχείων οδηγεί συνειρμικά στον συλλογισμό ότι το «εὖ πράττειν» θα οδηγήσει στη γένεση της ηθικής αρετής, ενώ το «κακῶς πράττειν» στη φθορά. Επομένως, δεν αρκεί απλώς να εξασκούμαστε σε μια οποιαδήποτε πράξη, αλλά να δίνουμε μια ποιότητα στις ενέργειές μας. Αυτό το διαπιστώνουμε και στις τέχνες αλλά και στις ηθικές αρετές. Συνεπώς, θα γίνουμε ηθικά ενάρετοι, εφόσον ασκηθούμε σε ηθικά ενάρετες πράξεις σύμφωνα με τους κανόνες της τέλει αρετής.

B2. Ο Αριστοτέλης επιδιώκει να αποδείξει ότι η ηθική αρετή στοχεύει στο μέσον, όπως άλλωστε στοχεύει και η τέχνη. Η έννοια του μέσου έχει κεντρική θέση στη φιλοσοφία του Αριστοτέλη. Προϋπάρχει στον Πλάτωνα, όμως συστηματική αξιοποίηση και ισχυρή θεμελίωσή της γίνεται από τον Αριστοτέλη.

Ο φιλόσοφος θέλοντας να δείξει ότι η υποκειμενική μεσότητα είναι ειδοποιός διαφορά για την ηθική αρετή, συγκρίνει την τέχνη και τη φύση με την ηθική αρετή. Προηγουμένως, όμως, αναφέρεται στη μεσότητα που παρουσιάζεται στις τέχνες. Εδώ, πρέπει να επισημανθεί ότι οι όροι επιστήμη και τέχνη έχουν σχεδόν το ίδιο σημασιολογικό περιεχόμενο στην ενότητα και δεν σχετίζονται με τους ίδιους όρους, όταν χρησιμοποιούνται από τον Αριστοτέλη ως «διανοητικές αρετές». Από αυτό το σημείο ο Αριστοτέλης με την πραγμάτευση της μεσότητας που σχετίζεται με τις τέχνες μάς προετοιμάζει για τη μετάβαση στην ηθική αρετή που κατεξοχήν θεωρεί μεσότητα, γιατί είναι η ακριβέστερη και καλύτερη στο να δαμάζει τα πάθη, να διαμορφώνει τον χαρακτήρα, να διαπλάθει τον άνθρωπο. Ως μέσο θεωρείται αυτό που λαμβάνεται με υποκειμενικά κριτήρια έχοντας με μέτρο τον άνθρωπο.

Τη μετάβαση από την τέχνη στην ηθική αρετή την επιτυγχάνει με έναν σύνθετο υποθετικό συλλογισμό. Στην πρώτη υποθετική προκείμενη [Εἰ δὴ πᾶσα ἐπιστήμη οὕτω τὸ ἔργον εὖ ἐπιτελεῖ, πρὸς τὸ μέσον βλέπουσα καὶ εἰς τοῦτο ἄγουσα τὰ ἔργα (ὅθεν εἰώθασιν ἐπιλέγειν τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις ὅτι οὐτ' ἀφελεῖν ἔστιν οὔτε προσθεῖναι, ὡς τῆς μὲν ὑπερβολῆς καὶ τῆς ἐλλείψεως φθειροῦσης τὸ εὖ, τῆς δὲ μεσότητος σωζούσης, οἱ δ' ἀγαθοὶ τεχνῖται, ὡς λέγομεν, πρὸς τοῦτο βλέποντες ἐργάζονται)] ο Αριστοτέλης αξιοποιεί τα συμπεράσματα που προέκυψαν από την προηγούμενη ενότητα. Η τέχνη και η μεσότητα παρουσιάζονται ως αδιάσπαστες και θεμελιώνει αυτή τη βεβαιότητά του αναφέροντας ότι η ολοκλήρωση της αποστολής της τέχνης πραγματώνεται όταν υπάρχει ως απαραίτητη προϋπόθεση η τήρηση της μεσότητας. Η στενή συνάφειά τους μάλιστα ενισχύεται από τις μετοχές «βλέπουσα» και «ἄγουσα». Με τη μετοχή «βλέπουσα» εννοεί τη θεωρητικά προγενέστερη σύλληψη του σκοπού που εδώ ταυτίζεται με τη στόχευση του μέσου, ενώ με τη μετοχή «ἄγουσα» την πράξη με την οποία πραγματώνεται ο σκοπός της μεσότητας. Η ολοκλήρωση της θέσης του επιτυγχάνεται με το επίρρημα εὖ, μέσω του οποίου αποδεικνύεται ότι κάθε προσπάθεια προσέγγισης της τελειότητας στην τέχνη δεν οδηγεί στην ολοκλήρωση του έργου αν δε συνοδεύεται από τη κατάκτηση της μεσότητας. Μ' αυτό τον τρόπο ο κάθε ειδικός «εὖ ἐπιτελεῖ», αρτιώνει το έργο του, οδηγώντας το στην ολοκλήρωση.

Όπως λοιπόν κάθε γνώση – τέχνη (επιστήμη) αποβλέπει στη μεσότητα, έτσι οι καλοί τεχνίτες (ἀγαθοὶ τεχνῖται) έχουν στραμμένο το βλέμμα τους σ' αυτήν και γι' αυτό τα έργα που δημιουργούν είναι τέλεια, ολοκληρωμένα («τοῖς εὖ ἔχουσιν ἔργοις»). Ένα έργο τέχνης

θεωρείται επιτυχημένο, όταν ο δημιουργός του κατορθώσει να εξισορροπήσει σ' αυτό την υπερβολή και την έλλειψη φτάνοντας στην ιδανική μεσότητα και επομένως στην ποιοτική τελειότητα.

Επομένως, γίνεται κατανοητό ότι η υπερβολή και η έλλειψη διαταράσσουν την ισορροπία και καταστρέφουν την τελειότητά του («φθειρούσης»), ενώ η μεσότητα τη διαφυλάσσει («σωζούσης»). Το εὖ αναφέρεται στην αριότητα του έργου, που ο δημιουργός την επιδιώκει έχοντας την αίσθηση του μέτρου. Με τη χρήση της δεύτερης υποθετικής πρότασης [«ἢ δ' ἀρετὴ πάσης τέχνης ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων ἐστὶν ὥσπερ καὶ ἡ φύσις, τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική»] ο Αριστοτέλης υποστηρίζει ότι αυτά που ισχύουν για την τέχνη, ισχύουν ακόμη περισσότερο για την ηθική αρετή, που είναι η υπέρτατη έκφανση της μεσότητας. Η συνάφεια μεταξύ αρετής-μεσότητας είναι πολύ στενή: αφού για ένα έργο τέχνης η μεσότητα παραπέμπει στην τελειότητα και αφού η αρετή είναι ουσιαστικότερη στην πραγμάτωσή της από την τέχνη, άρα η αρετή είναι ουσιαστικότερη στην πραγμάτωσή της από την τέχνη και κατ' εξοχήν μεσότητα. Η μεσότητα βρίσκει στην αρετή την αυθεντικότερη έκφρασή της και συγκεκριμενοποιείται. Η συνάφεια μεταξύ τέχνης - επιστήμης φαίνεται και από τη χρησιμοποίηση του ίδιου κατηγορηματικού προσδιορισμού (πᾶσα – πάσης).

Ο Αριστοτέλης συσχετίζει με αξιολογική σειρά τις έννοιες ἐπιστήμη (τέχνη) – ἀρετή – φύσις αναφέροντας ότι κοινό τους χαρακτηριστικό είναι η δυνατότητά τους να δημιουργούν μορφές. Η διαφορά τους έγκειται σε τι δίνει μορφή η καθεμιά. Η τέχνη μορφοποιεί το υλικό της και δίνει σ' αυτό την τέλεια μορφή και η φύση δημιουργεί επίσης μορφές καθώς δίνει μορφή σε όλα τα φυσικά όντα, προικίζοντάς τα με κάποιες φυσικές ιδιότητες. Τέλος, η αρετή δίνει μορφή στην προσωπικότητα του ανθρώπου και την ολοκληρώνει, διαμορφώνει τον εσωτερικό του κόσμο και άρα επεμβαίνει στην ουσία της υπόστασής του. Συγκεκριμένα «ἡ τέχνη μιμῆται τὴν φύσιν», όπως διαπιστώνει και ο Ασπάσιος, ο σχολιαστής του Αριστοτέλη. Μορφοποιεί την ύλη για να της δώσει τέλεια μορφή και ν' αποδώσει σε κάθε έργο τα χαρακτηριστικά της τελειότητας που υπάρχουν στη φύση. Γι' αυτό η τέχνη είναι κατώτερη από τη φύση αφού «μᾶλλον δ' ἐστὶ τὸ οὐ ἔνεκα καὶ τὸ καλὸν ἐν τοῖς τῆς φύσεως ἔργοις ἢ ἐν τῆς τέχνης».

Η ηθική αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη («ἀκριβεστέρα καὶ ἀμείνων πάσης τέχνης») αφού δίνει μορφή στην προσωπικότητα, στην ουσία του ανθρώπου. Είναι μια ενεργητική ψυχική διάθεση που οδηγεί τον άνθρωπο στην πραγμάτωση του φυσικού προσορισμού, δηλαδή στην τελείωση και ολοκλήρωση. Όπως μάλιστα αναφέρει και ο Ασπάσιος, η αρετή είναι ανώτερη από την τέχνη, γιατί η αρετή είναι «τελειότης φύσεως καὶ κατωρθωμένη φύσις», δηλαδή μια φυσική ιδιότητα με επιτυχία οδηγημένη στο σκοπό της. Η φύση, που κι αυτή δημιουργεί μορφές, είναι ανώτερη από την τέχνη. Η φύση είναι η αρχή και το τέλος των πλασμάτων. Αφού λοιπόν είναι τέλεια, σ' αυτήν θα πρέπει να στρέφεται ο άνθρωπος. Στη φύση υπάρχει το τέλειον, που είναι το μέσον, το οποίο θα πρέπει να βρει ο άνθρωπος για να ολοκληρωθεί. Από τη στιγμή δηλαδή που γεννιέται και αυξάνεται, οδηγείται, ανεξάρτητα από τη θέλησή του, στο «τέλος», στην τελειότερη μορφή του. Η φύση λοιπόν υπερέχει της τέχνης γιατί κάθε φυσικό ον τείνει προς την τελειότητα, προς την ολοκλήρωση, ενώ τα έργα τέχνης μένουν αμετάβλητα και δεν τείνουν πουθενά. Γι' αυτό και η πραγματική ομορφιά βρίσκεται στα έργα της φύσης.

Συμπερασματικά ο συλλογισμός δομείται ως εξής:

Η φύση προηγείται (δίνει μορφή στα φυσικά όντα)

Η αρετή ακολουθεί (τελειοποιεί τα ανθρώπινα όντα)

Η τέχνη έπεται των δύο προηγούμενων (δίνει μορφή στα άψυχα όντα)

Άρα: Η αρετή και η φύση είναι ανώτερες από την τέχνη.

Η ακρίβεια και η ανωτερότητα των έργων της αρετής έναντι της τέχνης έγκειται στην ψυχική τελειότητα που προσδίδει στον άνθρωπο, που είναι το πολυτιμότερο απ' όλα σύμφωνα και με την άποψη που διατυπώνει ο Πλάτωνας στην «Πολιτεία». Επιπλέον, η μορφοποίηση (έργο της αρετής) είναι δύσκολη υπόθεση, γιατί απαιτεί επίπονη και επίμονη άσκηση, καθώς έχει να κάνει με παράγοντες που δύσκολα δαμάζονται και πιέζουν ξεπερνώντας το μέτρο, ή που δύσκολα πείθονται και μεταστρέφονται.

Στη φράση «τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική» που αποτελεί και το συμπέρασμα του αριστοτελικού συλλογισμού (η αρετή του ανθρώπου θα πρέπει να στοχεύει στον εντοπισμό του μέσου, το οποίο βρίσκεται μεταξύ της υπερβολής και της έλλειψης) χαρακτηριστική είναι η χρήση της δυνητικής ευκτικής, μοναδική σε όλη την ενότητα και γενικότερα στο έργο του Αριστοτέλη και η οποία εκφράζει το δυνατό στο παρόν και μέλλον, δηλαδή κάτι το πιθανό. Έτσι ο Αριστοτέλης προσπαθεί να αποφύγει τον κατηγορηματικό χαρακτήρα που θα είχε η πρόταση με την οριστική, που δηλώνει το πραγματικό και υιοθετεί ένα μετριοπαθές και ήπιο ύφος, γεγονός που μας δείχνει ότι και ο ίδιος ο Σταγειρίτης είχε αυτά τα χαρακτηριστικά. Άλλωστε και η χρήση του υποθετικού συλλογισμού προσιδιάζει στο ύφος επιστημονικού λόγου, καθώς υποδηλώνει μετριοπάθεια, διαλλακτικότητα και έλλειψη δογματισμού.

B3

A) Λάθος

B) Λάθος

Γ) Λάθος

Δ) Σωστό

E) Σωστό

B4

νομοθέται

έθίζοντες

φθείρεται

έσονται

είχεν

βλέποντες

σφζούσης

λέγομεν

ἀφελείν

ὑπερβολῆς

B5. Ο Πρωταγόρας στο παρατιθέμενο χωρίο αναλύει την ουσία της αρετής σε τρεις έννοιες, δικαιοσύνη, σωφροσύνη, οσιότητα, που αποτελούν το θεμέλιο στο οποίο δομείται η πολιτική συγκρότηση των ανθρωπίνων κοινωνιών. Με μια υποθετική διατύπωση διευκρινίζει ότι η συγκρότηση και η αρμονία της πόλης εξαρτάται από κάτι, που απαιτεί την καθολική συμμετοχή των πολιτών. Η αποχή του ανθρώπου από αυτό διαταράσσει την αρμονία και κρίνεται ως παράπτωμα που χρήζει διδασκαλίας και τιμωρίας, έως ότου να επιτευχθεί η μέθεξη σε αυτό και έτσι ο άνθρωπος να επανεντάσσεται στο κοινωνικό σώμα. Η ευρυθμία λοιπόν της πόλης εξαρτάται από τη συμμετοχή στην πολιτική αρετή. Σε αντίθετη περίπτωση είτε είναι άνδρας είτε είναι γυναίκα είτε είναι παιδί αυτός που δεν την κατέχει τότε ακολουθείται μια διαδικασία διδασκαλίας η οποία μετέρχεται κάθε τρόπο και όταν δεν υπάρχει το επιθυμητό αποτέλεσμα επιβάλλεται η τιμωρία. Και όταν η τιμωρία δεν τελεσφορήσει, τότε όποιος απέχει από την αρετή θανατώνεται ή εξορίζεται από την πόλη ως νόσος αυτής. Το γεγονός ότι μια συγκροτημένη πόλη με θεσμούς και οργάνωση έχει θεσμοθετήσει την ποινή για εκείνους που παραμελούν την αρετή, αποδεικνύει τη σπουδαιότητα της πολιτικής αρετής ως απαραίτητης προϋπόθεσης για την οργάνωση και την ανάπτυξη της πόλης. Όποιος απέχει από την αρετή αυτή είναι νοσηρό στοιχείο της πόλης και πρέπει να αποβάλλεται από το σύνολο είτε με θάνατο είτε με εξορία.

Ο Αριστοτέλης με τη σειρά του στα Ηθικά Νικομάχεια αντλεί το επιχείρημά του από το χώρο της πόλης, επειδή πιστεύει πως τα παραδείγματα ή τα επιχειρήματα, που αντλούνται από ζωτικούς χώρους της ανθρωπίνης δραστηριότητας, όπως είναι ο χώρος της πολιτικής, είναι πιο κοντά στην καθημερινή εμπειρία και μπορούν έτσι να φωτίζουν καλύτερα την κάθε θεωρητική άποψη. Εξάλλου για το φιλόσοφο, όπως και για τον Πλάτωνα, η ηθική υπάγεται στην πολιτική. Η ατομική ηθική, κατά τον Αριστοτέλη είναι στενά συνδεδεμένη με το δίκαιο, το νόμο και την παιδεία. Η αντίληψη αυτή του Αριστοτέλη απηχεί την πραγματικότητα της αρχαίας ελληνικής πόλεως, όπου το δίκαιο, ο νόμος και η ηθική ήταν έννοιες στενά συνδεδεμένες και αποτελούσαν την κοινωνική ηθική της πόλεως. Ο αρχαίος Αθηναίος ήταν ηθική μονάδα και ελεύθερος άνθρωπος, ο οποίος διαθέτει το δικαίωμα της ισονομίας και ισηγορίας και μετέχει, λοιπόν, ως ίσος στα κοινά της πόλεως. Επομένως μόνο αν ένας άνθρωπος διέπεται από ηθικές αρετές μπορεί να λειτουργήσει σωστά μέσα στην πόλη και ως πολίτης και ως πολιτικός.

Εκείνο που επιβάλλεται όμως να διευκρινιστεί είναι ότι ενώ η πολιτική ως έννοια είναι ευρύτερη κατά τον Αριστοτέλη από την ηθική, αφού την προωθεί και την επιβάλλει στους πολίτες αναγκαστικά με το νόμο, ωστόσο δεν καταπνίγει το έργο της ηθικής συνειδήσεως του ατόμου, ούτε καταργεί την προαίρεση, την αρχή της ηθικής αυτονομίας και της ηθικότητας του ατόμου. Βασικός στόχος στο έργο των νομοθετών και επιδίωξή τους είναι να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν την ηθική αρετή μέσω του εθισμού σε ανάλογες πράξεις και συμπεριφορές («οί γὰρ νομοθέται τούς πολίτας ἐθίζοντες ποιούσιν ἀγαθούς, ...»). Στο επιχείρημα αυτό εντοπίζεται και η γενικότερη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι το άτομο δε λειτουργεί για χάρη του εαυτού του αλλά για χάρη του κοινού καλού. Έτσι και οι νομοθέτες λειτουργούν με βάση το γνώμονα αυτό. Στην ουσία το επιχείρημα αυτό έχει ως εξής: **αν οι ηθικές αρετές ήταν έμφυτες, όλες οι ενέργειες των νομοθετών να κάνουν τους πολίτες καλούς θα ήταν μάταιες**, αφού όλοι θα γεννιόντουσαν με ή χωρίς αυτές και οποιαδήποτε προσπάθεια δε θα μπορούσε να μεταβάλλει αυτά τα χαρακτηριστικά. Έτσι αποδεικνύεται αφενός ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως και αφετέρου ότι αυτές δεν αποκτώνται αλλιώς παρά μόνο με τη διαρκή άσκηση και την επανάληψη ηθικών πράξεων. Συνεχίζοντας με τη φράση *ἔτι ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ διὰ τῶν αὐτῶν καὶ γίνεται πᾶσα ἀρετὴ καὶ φθείρεται* ο Αριστοτέλης προσθέτει νέο επιχείρημα, με το οποίο δείχνει ότι η αρετή είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Η δημιουργία και ο εκφυλισμός της επίκτητης ιδιότητας προκύπτουν από αντίστοιχους λόγους και ποιότητα εθισμού. Αυτή, λοιπόν, η διαδικασία ακολουθείται και στις ηθικές αρετές. Κάθε αρετή για τους ίδιους λόγους και χρησιμοποιώντας τα ίδια μέσα γεννιέται και με την καλή εξάσκηση κατακτιέται, ενώ με την κακή εξάσκηση χάνεται.

Γ1. Και αν κάποιος με ρωτούσε: Αλήθεια, αν κάποιος αδικεί την πόλη, λες ότι τάχα πρέπει να κάνουμε μαζί του ειρήνη; Δεν θα το έλεγα· αλλά μάλλον υποστηρίζω ότι πολύ γρηγορότερα θα τους τιμωρούσαμε, αν δεν αδικούσαμε πρώτοι κανέναν· γιατί δεν θα είχαν κανέναν ως σύμμαχο.

Γ2. Ο Ξενοφών στο διδακτικό του έργο « Πόροι ή Περί προσόδων» απαντά σε αυτούς που υποστηρίζουν ότι από οικονομικής άποψης ο πόλεμος είναι πιο επικερδής για τις πόλεις από την ειρήνη. Στηριζόμενος στην εμπειρία του παρελθόντος επισημαίνει ότι κατά την διάρκεια ειρηνικών περιόδων εισέρρευσαν πολλά χρήματα στην πόλη ενώ κατασπαταλήθηκαν την διάρκεια του πολέμου. Το ίδιο διαπιστώνει ότι ισχύει και στην εποχή του καθώς για τη διεξαγωγή του πολέμου πολλά από τα έσοδα δαπανήθηκαν ασυλλόγιστα. Αντιθέτως την περίοδο της ειρήνης τα χρήματα αυτά θα μπορούσαν να αξιοποιηθούν από τους πολίτες με όποιον τρόπο επιθυμούν. Κρίνει λοιπόν, απαραίτητη την υιοθέτηση μιας ειρηνικής πολιτικής, η οποία θα ωθήσει τους υπόλοιπους Έλληνες να εμπιστεύονται πλέον τους Αθηναίους και να επιδιώκουν τη φιλία τους.

Γ3α. ἐξέλειπες

εἰσῆεις/ εἰσήεισθα

κατεδαπανῶ

Γ3β. μάλα, μάλιστα

ταχέως /ταχύ, τάχιστα

Γ3γ. τισί(ν)

πρόσοδοι

πολίτου

Γ4α. ἡ εἰρήνην: β' ὄρος σύγκρισης ἀπό το κερδαλεώτερον (ἢ +ομοιόπτωτα με α' ὄρο σύγκρισης)

ταῦτα: υποκείμενο του ρήματος κριθείη (αττική σύνταξη)

τῶν προσόδων: ετερόπτωτος προσδιορισμός, γενική διαιρετική ἀπό το πολλάς

ἄγειν: τελικό ἀπαρέμφατο ως υποκείμενο του ἀπροσώπου ρήματος χρή (ετεροπροσωπία)

β. ἀνενεχθέντα: κατηγορηματική μετοχή, ἐξαρτώμενη ἀπό το ρήμα εὔρησει, που ἀναφέρεται στο ἀντικείμενο του ρήματος χρήματα

γ. πολὺ θᾶπτον ἂν ἐτιμωρούμεθα αὐτούς, εἰ μηδένα ὑπῆρχομεν ἀδικοῦντες